

מחויבות למקצוע בקרב סטודנטים מתחילים בעבודה סוציאלית: הקשר בין משתני רקע, מניעים לבחירת המקצוע ותפיסת מהות המקצוע

ענת פרוינד,¹ עידית בליט-כהן,² אילה כהן³ וניקול דהאן¹

המחקר מבקש לבדוק את הגורמים המשפיעים על המחויבות למקצוע של הסטודנט המתחיל ללמוד עבודה סוציאלית במוסדות להשכלה גבוהה בארץ, מבחינת משתני הרקע, מניעים לבחירת המקצוע ותפיסת מהות המקצוע. המחקר נערך בקרב מדגם של 450 סטודנטים בתחילת שנת הלימודים תשס"ח בארבעה בתי ספר לעבודה סוציאלית: באוניברסיטה העברית בירושלים, באוניברסיטת חיפה (כולל המכללה החרדית בבני ברק הפועלת בחסותה), במכללת תל חי ובמרכז האוניברסיטאי אריאל. הממצאים מעלים שני פרופילים של הסטודנט המתחיל מבחינת המחויבות למקצוע: זה אשר בחר ללמוד את המקצוע מתוך רצון להביא לשינוי חברתי, המכיר בחשיבות הפעילות המקצועית הפרטנית והקהילתית גם יחד והמחויב למקצוע; לעומתו זה המבקש לעסוק בעתיד בטיפול פרטני, לא נמצא מחויב למקצוע במישרין, אלא באמצעות ההכרה בחשיבות הפעילות המקצועית הפרטנית בלבד. המאמר דן בממצאים ובהשלכותיהם על מקצוע העבודה הסוציאלית בכלל ועל ההכשרה לעסוק בו בפרט.

-
- 1 בית הספר לעבודה סוציאלית, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות, אוניברסיטת חיפה.
 - 2 בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית בירושלים.
 - 3 החוג לעבודה סוציאלית, המכללה האקדמית תל-חי.

ביטחון סוציאלי, ניסן תשע"ב, אפריל 2012, מס' 88 : 115-143

נשלח לפרסום ב-22.1.09, התקבל ב-10.6.11

מבוא

בעידן שבו בתי הספר לעבודה סוציאלית מטמיעים רפורמות ואסטרטגיות חדשות שתכליתן להתאימם לסביבה המשתנה, נראה שלצד רכישת ידע, מיומנויות וערכים מקצועיים נחוצה אצל סטודנטים מחויבות למקצוע (Lowenberg & Balaly, 1989). ההנחה היא שמחויבות גבוהה למקצוע היא תנאי לנכונות להתמודד עם המשימות המורכבות הנדרשות כיום מהעובד הסוציאלי (Arkin, Freund, & Saltman, 1999). המחקר בודק את הקשרים בין משתני הרקע, המניעים לבחירת המקצוע והתפיסות ביחס למהות המקצוע לבין המחויבות למקצוע. ממצאי המחקר מצביעים על הקשר בין מניעי הסטודנטים לבחירת המקצוע ותפיסותיהם את המקצוע לבין מחויבותם למקצוע. ממצאים אלה יכולים לסייע לעוסקים בהכשרה למקצוע העבודה הסוציאלית במשימתם להעלות את המחויבות אליו בקרב סטודנטים, ואולי אף להשפיע על השיקולים בנוגע לנתוני הבסיס הנדרשים מאלה המעוניינים ללמוד את המקצוע.

מחקר זה יוצא מתוך ההכרה בהשפעתה הרבה של המחויבות למקצוע על תהליך ההכשרה ועל תוצאותיה, כמו גם על הזהות המקצועית. אף שמטרתם של בתי ספר לעבודה סוציאלית היא להכשיר את הסטודנטים באופן המקצועי והנכון ביותר, כמעט לא נמצאו דיווחים מחקרניים העוסקים במחויבות למקצוע אצל סטודנטים מתחילים. המחקר הנוכחי מצייע לבדוק את יחסי הגומלין בין משתני הרקע, המניעים לבחירת מקצוע העבודה הסוציאלית ותפיסת מהות המקצוע לבין מחויבות למקצוע.

למחקר שתי מטרות: המטרה הראשונה היא לשקף תמונת מצב עדכנית של הסטודנטים המתחילים ללמוד עבודה סוציאלית בבתי הספר לעבודה סוציאלית בישראל. לשם כך בדק המחקר את אלה: משתני רקע כגון מגדר, גיל, ציון בגרות, ציון פסיכומטרי, לאום, רמת דתיות, השתייכות פוליטית, שירות צבאי ופעילות חברתית קודמת ללימודים; מניעי הסטודנט ללמוד עבודה סוציאלית, כמו הרצון לרכוש השכלה, הרצון לעסוק בטיפול פרטני והרצון להביא לשינוי חברתי; תפיסת הסטודנטים את מהות המקצוע, כלומר מידת החשיבות שהסטודנטים מקנים למהות המקצועית הפרטנית והקהילתית ולמחויבות שהם חשים למקצוע.

המטרה השנייה היא לזהות את הגורמים המניעים או המעכבים תפיסת מחויבות למקצוע אצל הסטודנטים בראשית דרכם המקצועית. המחקר שואף לענות על השאלה כיצד משתני הרקע של הסטודנטים, מניעיהם לבחירת המקצוע ותפיסת המהות המקצועית (החשיבות שהם מקנים לעשייה המקצועית בתחומים הפרטני והקהילתי) קשורים זה בזה ולמחויבותם למקצוע.

שתי המטרות הושגו באמצעות מחקר שדה מתאמי.

המניעים לבחירת מקצוע העבודה הסוציאלית

בחירת מקצוע היא החלטה חשובה המתגבשת לאורך זמן. האדם מנסה להתאים בין תפיסתו העצמית, האינטרסים שלו ועמדותיו, בין מאפייני המקצוע ובין האפשרויות הפתוחות לפניו, בעודו לוקח בחשבון את המגבלות הנורמטיביות והמבניות של החברה (Enoch, 1993). כלומר: יש הגורסים שהחלטה על בחירת המקצוע יכולה להיות מובנת רק בתוך ההקשר החברתי ובהתאם לציפיות החברתיות המקובלות בקבוצה מסוימת (Christie & Kruk, 1998; Solas, 1994).

הבחירה ללמוד את מקצוע העבודה הסוציאלית נובעת מטווח רחב של גורמים אישיים וחברתיים, ביניהם כאלה הנוגעים לצורכי האדם (למשל הגשמה עצמית, שיפור מיומנויות) (Cory & Cory, 1998; Holme & Maizels, 1978; Pearson, 1973); וכאלה הנוגעים לסביבתו (למשל סיוע למוגבלים, תרומה לחברה) (Solas, 1994) (Wilson & McCrystal, 2007). מחקרים מראים שמשתני רקע שהסטודנטים באים איתם ללימודים, כגון דתיות הסטודנט או משפחת מוצא בעלת ערכים דתיים, קשורים לבחירה במקצוע העבודה הסוציאלית (בר-גל, 1978; Ashencaen, Crabtree, & Baba, 2001; Rompf & Royse, 1994; Wilson & McCrystal, 2007). עוד נמצא במחקרים, שהתנסויות אישיות בחיים, כגון גדילה במשפחה עם בעיות תפקודיות שונות, קשר עם עובדים סוציאליים בעבר, שהייה במסגרות טיפול, דאגה לחברי משפחה וטיפול בהם, משפיעות על בחירת מקצוע העבודה הסוציאלית (Black, Jefferys, & Hartley, 1993; Furness, 2007; Hackett, Kuronen, Matthies, & Kresal, 2003; Rompf & Royse, 1994; Russel, Gill, Coyne, & Woody, 1993; Sellers & Hunter, 2005; Wilson & McCrystal, 2007).

המחקרים מצביעים גם על ההשפעה של התנסות קודמת בתחום דומה על הרצון ללמוד את המקצוע. אנוך (Enoch, 1993) מציינת, שאחוז גבוה מהסטודנטים שבחרו במקצוע העבודה הסוציאלית השתייכו לפני לימודיהם למסגרות שהפעילויות בהן כרוכות בעבודה עם אנשים (תנועת הנוער, עבודה התנדבותית בקהילה, השירות הצבאי). גם חוקרים אחרים מצאו, שהגורם המשפיע ביותר על בחירת המקצוע בקרב סטודנטים לעבודה סוציאלית הוא ניסיון קודם בפעילות בתחום קרוב למקצוע (אלבק, 1983; Wilson & McCrystal, 2007).

בבחינת המניעים לבחירת המקצוע עולה השאלה מהי האוריינטציה המקצועית (או תפיסת מהות המקצוע) בקרב סטודנטים בתחילת דרכם, המכוונת אותם לבחור במקצוע זה.

תפיסת מהות המקצוע אצל סטודנטים בראשית הדרך

במחקרים שבדקו את המוטיבציה של סטודנטים לבחור במקצוע בשל הקשרו המהותי נמצאו ממצאים סותרים ומגוונים (Segal-Engelchin & Kaufman, 2008). בחלק מהמחקרים נמצא שהבחירה במקצוע נבעה מהרצון לעסוק בפרקטיקה פרטנית ובפסיכותרפיה (Bogo, Raphael, & Roberts, 1993; Butler, 1990; Land, 1987; Rubin & Johnson, 1984), ואילו בחלק אחר מהם נמצא, שהבחירה נבעה מהשליחות המסורתית של המקצוע – הרצון לתרום לחברה, לשרת אוכלוסיות של מוגבלים, לסייע לאנשים המקופחים ביותר מבחינה כלכלית להתגבר על אפליה (אלבק, 1987; Abell & McDonell, 1990; Arkin, Freund, & Saltman, 1999; Bogo, Michalsk, Raphael, & Roberts, 1995; Butler, 1990; Csikai & Rozensky, 1997; Furness, 2007; Hackett, Kuronen, Matthies, & Kresal, 2003; Limb & Organista, 2003, 2006).

מחקרים אחרים בדקו באיזו אוכלוסייה מעדיפים לטפל סטודנטים בתחילת לימודיהם. הם מצאו, שרוב הסטודנטים מעדיפים לטפל באוכלוסייה הסובלת מבעיות רגשיות מתונות ולא כרוניות. הם נוטים פחות לטפל בעניים, בזקנים ובמוגבלים מבחינה התפתחותית, פיסית ושכלית (Rubin & Johnson, 1984; Weiss & Gal, 2001; Weiss, Gal, & Cnaan, 2004; Weiss, Gal, Cnaan, & Maglajlic, 2002; Wilson & McCrystal, 2007). במחקר אורך אף נמצא אישור לכך שתהליך ההכשרה אינו משנה נטייה זו, אלא מחריף אותה לקראת סיום לימודיהם (Rubin, Johnson, & De Weaver, 1986). מגמה זו נשמרה ברובה כעשור לאחר מכן, במחקר שנערך בקרב סטודנטים מתחילים לעבודה סוציאלית בבריטניה, שאמנם הביעו עניין גדול בעבודה עם עניים, אבל מעט מאוד עניין בסיוע לאוכלוסיות של זקנים ומוגבלים פיסית ושכלית (Jack & Mosley, 1997).

מספר מחקרים שנערכו בשנות ה-90 מעלים כיוון המשלב בין הייעוד המסורתי של העבודה הסוציאלית – סיוע לאוכלוסיות חלשות – לבין עיסוק בפרקטיקה פרטית, פסיכותרפיה (Butler, 1990) וטיפול אישי או משפחתי (Abel & McDonell, 1990; Bogo, Raphael, & Roberts, 1993). כלומר: הסתמנה העדפה של עבודה עם אוכלוסיות חלשות לצד פסיכותרפיה.

תמיכה עדכנית יותר למגמה זו ניתן למצוא במחקר שנערך בארצות הברית בין השנים 1999-1991 בקרב כ-7,000 סטודנטים מתחילים. ממחקר זה עולה שסטודנטים אלה נמשכים מאוד לעבודה קלינית, אך בד בבד נמשכים גם לתחומים לא קליניים של עבודה סוציאלית. אותם סטודנטים גם העדיפו לסייע לאנשים עניים, ורובם האמינו שעל עבודה סוציאלית להתמקד בשינויים חברתיים ומוסדיים יותר מאשר בהסתגלות של הפרט

(Limb & Organista, 2003). במחקר המשך מציינים החוקרים, בניגוד למחקרים קודמים (Bogo et al., 1995; Roubin et al., 1986), שתפיסת המהות המסורתית של המקצוע מתחזקת במהלך שנות ההכשרה המקצועית; למשל: שיעור גבוה יותר של סטודנטים בוגרים, בהשוואה למתחילים, מאמינים שעל העובדים הסוציאליים להתמקד בסיוע לאוכלוסייה ענייה יותר מאשר בקבוצות ממעמד אחר. עוד הם מאמינים שעליהם להעדיף לפעול למען שינויים חברתיים וארגוניים יותר מאשר למען שינויים אישיים (Limb & Organista, 2006).

במחקרים שנערכו בשנים האחרונות בקרב סטודנטים מתחילים לעבודה סוציאלית בישראל נמצא, שבקרב רובם הטיפול הפרטני עומד בראש סולם העדיפויות של ההתערבות המקצועית, וההתערבויות ברמת הקהילה והמדיניות מצויות בתחתיתו (Weiss & Gal, 2001; Weiss, Gal, & Cnaan, 2004; Weiss, Gal, Cnaan, & Maglajlic, 2002). בניגוד למחקרים אלה, מצאו לאחרונה סגל-אנגלשין וקאופמן (Segal-Engelchin & Kaufman, 2008), שכמחצית מהסטודנטים שהשתתפו במחקר היו בעלי אוריינטציה מקרו בעבודה סוציאלית, כלומר הביעו עניין רב ביותר בעבודה עם קהילות ובפעולות הקשורות לפרקטיקת מדיניות ושינוי חברתי, ומחציתם הביעו עניין רב בעבודה עם יחידים, זוגות ומשפחות.

מחויבות למקצוע

בסקירת הספרות לא נמצאו מחקרים המתייחסים לקשרים בין תפיסת מהות המקצוע או המניעים לבחירת המקצוע בקרב סטודנטים לבין מחויבותם המקצועית. מכיוון שלמחויבות המקצועית השלכות רבות על תפקודו של איש המקצוע, בדק מחקר זה קשרים אלה.

מחויבות למקצוע מוגדרת כמידת הבולטות היחסית של עמדות כלפי המקצוע, כפי שבאה לידי ביטוי במידת העיסוק המחשבותי, הרעיוני והרגשי, שמשקיע העובד בהתפתחותו המקצועית (Kanungu, 1982). היא מעידה על אוטונומיה מקצועית הדורשת פעילות על סמך מנדט חברתי מקובל, על התבססות על האתיקה המקצועית, על תחושת זהות עם עמיתים ועל הזדהות עם הערכים המנחים את המקצוע (Lafleur, 2007; Lawler, 2007). מחויבות גבוהה למקצוע מצביעה על עובד מחויב למטרות עיסוקו, הנכון להשקיע משאבים אישיים רבים כדי לקדם את התחום שהוא עוסק בו, לעתים על חשבון מחויבויותיו האחרות הנדרשות מסביבתו (Cappelli, 2000; Freund, 2006; Giffords, 2009).

כללית נמצא שלמשתנים אישיים כמו גיל או מגדר השפעה דו כיוונית על מחויבות מקצועית. מחד גיסא הם עשויים להגביר את מידת האוטונומיה של העובד ואת הסיכוי לתגמולים נוספים, המגיעים בדרך כלל בעקבות שנות ותק, ניסיון והשקעה מקצועית. ומאידך גיסא הם עלולים להיות לרועץ, כאשר במקרים רבים ציפיות גבוהות נכזבות, ואז המחויבות המקצועית של העובדים מתערערת (Carmeli & Freund, 2009). מחקרים העוסקים בקשר בין משתנים אישיים, כמו אלה שנבדקו במחקר הנוכחי, לבין מחויבות מקצועית כמעט לא נמצאו. על כן המחקר נסמך על ממצאי מחקרים העוסקים במחויבות מקצועית אצל עובדים בארגונים, ומניח שלמשתנים אישיים יהיה קשר למחויבות מקצועית. למרות ההשפעה הרבה של מחויבות למקצוע על תוצאות עבודה, כמעט לא נמצאו דיווחים מחקריים העוסקים בעיצובה של מחויבות למקצוע אצל סטודנטים. ניתן להניח שמחויבות למקצוע המבטאת רצון לתרום לארגון תושפע מפעילות חברתית קודמת, מתפיסת מקצוע או מרצון לחולל שינוי חברתי או פרטני. המחקר הנוכחי מציע לבחון שאלות אלה. מכאן נגזרת השערה 1: ימצא קשר בין משתני רקע (פעילות חברתית לפני הלימודים, שירות צבאי בתחום קרוב ורמת דתיות) לבין מחויבות למקצוע העבודה הסוציאלית; כלומר: ככל שהסטודנט היה מעורב יותר בעבר בפעילות חברתית או צבאית בתחום קרוב או מגדיר את עצמו כדתי, כך תגדל רמת מחויבותו למקצוע.

מחקרים בנושא המחויבות למקצוע מצביעים על השפעותיה רחבות ההיקף. היא משפיעה על אלה: על תוצאות העבודה ועל מימוש מטרות מקצועיות אצל העובדים הסוציאליים ואצל סטודנטים בתהליכי הכשרה מקצועית (Whiting, Podsakoff, & Pierce, 2008); על אפקטיביות ארגונית (Angle & Perry, 1981); על ביצועי תפקיד (Carmeli & Freund, 2009; Schappe, 1998); על נטיות לעזוב את הארגון ועל התנהגות אזרחית בארגון (Cohen, 2000; Freund, 2005); על תהליכי הסוציאליזציה המקצועיים (Coetsee, 1999); על תהליכי התפתחות מקצועית (Carmeli, Ben-Hador, Waldman, & Rupp, 2009; Lawler, 2007). עוד נמצא שמחויבות גבוהה למקצוע מאפשרת לממש את מטרות ההכשרה ולפתח זהות מקצועית ברורה יותר אצל הסטודנטים (Neale & Griffin, 2006). כיוון שהמחקר עוסק בסטודנטים הנמצאים בראשית דרכם לפיתוח זהות מקצועית, הרי שמחויבות מקצועית משמעותית בשלב זה, כדי לאפשר לסטודנט בסיס ברור לפיתוח זהות מקצועית. מכאן נגזרת השערה 2: ימצא קשר חיובי בין תפיסת מהות המקצוע (חשיבות הפרקטיקה הפרטנית והקהילתית) לבין מחויבות למקצוע, כך שכל שתובהר תפיסת חשיבות המהות המקצועית, תגדל המחויבות למקצוע.

זהות מקצועית נרכשת בתהליך שבו סטודנטים בשלבים שונים של הכשרתם המקצועית לומדים את תפקידם ומפתחים השתייכות למקצוע (Bauer, Bonder, Erdogan, Truxillo, & Tucker, 2007). תהליכים של בניית זהות מקצועית מתמקדים באופן שבו

סטודנטים לומדים את האמונות, את הערכים, את ההתנהגויות ואת המיומנויות המקובלות במקצוע, כדי שיוכלו למלא את תפקידם על הצד הטוב ביותר (Lopez & McMillan, 2009). מחקרים מראים שזהות מקצועית מגובשת וברורה מצמצמת תחושת עמימות וקונפליקט עם התפקיד, שחיקה ונטיות לעזוב את המקצוע (Hidalgo & Moreno, 2009) ומפחיתה את רמת החרדה (Bauer et al., 2007). מלבד זאת נמצאו קשרים חיוביים בין זהות מקצועית ברורה לבין התנהגויות פרו-אקטיביות (Gruman et al., 2006), התאמה בין הפרט למקצוע (Kim, Cable, & Kim, 2005), הסתגלות העובד למקצוע, שביעות רצונו מהמקצוע והזדהותו עם המקצוע (Boswell, Shipp, & Paynem, 2009). כאשר מדובר במקצוע כמו עבודה סוציאלית, בנייה וגיבוש זהות מקצועית חשובים ומשמעותיים, הן בשלבי הסוציאליזציה למקצוע והן מאוחר יותר לעובדים בארגוני רווחה. מחויבות מקצועית יכולה להשפיע על העמקת הזהות, מעבר לעמדה הבסיסית שאיתה מגיעים הסטודנטים (Lopez & McMillan, 2009). מכאן נגזרות השערות 3 ו-4. השערה 3: ימצא קשר חיובי בין הרצון לחולל שינוי חברתי לבין מחויבות למקצוע, כך שככל שיגבר הרצון לחולל שינוי חברתי, תגדל המחויבות למקצוע. השערה 4: ימצא קשר חיובי בין הרצון לעסוק בטיפול פרטני לבין מחויבות למקצוע, כך שככל שיגבר הרצון לעסוק בטיפול פרטני, תגדל המחויבות למקצוע.

שיטת המחקר

מדגם

המחקר נערך בשנת הלימודים תשס"ח בבתי הספר לעבודה סוציאלית של ארבעה מוסדות להשכלה גבוהה (שתי אוניברסיטאות ושתי מכללות): אוניברסיטת חיפה, כולל התוכנית במכללה החרדית בבני ברק שבחסותה, האוניברסיטה העברית בירושלים, מכללת תל חי והמרכז האוניברסיטאי אריאל. הפנייה הראשונית היתה לכלל בתי הספר לעבודה סוציאלית בארץ, אולם מסיבות שונות העדיפו חלקם לא לקחת חלק במחקר הנוכחי. בסופו של דבר המדגם הוא מדגם נוחות, כאשר בשלב הראשון נבחרו ארבעה מוסדות להשכלה גבוהה המייצגים את מגוון המוסדות: אוניברסיטה, מכללה, מרכז ופריפריה.

מאפייני המדגם מוצגים בלוח 1. בסך הכול השיבו 450 סטודנטים (87% החזרו) מארבעת המוסדות האקדמיים השותפים למחקר. 28.32% (n=129) למדו באוניברסיטת חיפה, 13.17% (n=54) בשלוחתה בני ברק, 22.36% (n=99) למדו בירושלים, 10.12% (n=47) למדו באריאל, ו-25.73% (n=120) למדו בתל חי.

לוח 1

מאפייני הנבדקים

SD	M	% (valid)	N	מאפיין
		28.89	130	מוסד לימוד:
		22.00	99	אוניברסיטת חיפה
		10.44	47	אוניברסיטת ירושלים
		26.67	120	מכללת אריאל
		12.00	54	מכללת תל חי
				שלוחת בני ברק
				מגדר:
		11.54	83	גברים
		88.46	365	נשים
				לאום:
		81.43	364	יהודי
		13.65	61	מוסלמי
		4.03	18	נוצרי
		0.89	4	דרוזי
12.49	24.53			גיל
10.49	97.75			ממוצע ציוני בגרות
59.34	601.32			ממוצע ציון פסיכומטרי
				רמת דתיות:
		47.73	210	חילוני
		21.82	96	מסורתי
		25.23	111	דתי
		5.23	23	חרדי
				שירות בצבא:
		84.34	307	שירת בצבא
		15.66	57	לא שירת בצבא
				תפקיד בצבא הקשור לעבודה סוציאלית:
		24.84	76	בכלל לא
		11.76	36	במידה מועטה
		16.34	50	במידה בינונית
		16.01	49	במידה רבה
		31.05	95	במידה רבה מאוד
				פעילות חברתית לפני הלימודים:
		7.09	29	בכלל לא
		19.07	78	במידה מועטה
		30.81	126	במידה בינונית
		32.52	133	במידה רבה
		10.51	43	במידה רבה מאוד
				שייכות פוליטית:
		38.15	153	ימין
		22.94	92	מרכז
		38.90	156	שמאל

הניתוח של כלל המדגם מעלה, ש-11.54% מן המדגם היו גברים ו-88.46% נשים. ממוצע גיל הנבדקים עמד על 24.53 (ס"ת=12.49). בבחינת נתוני הקבלה נמצא שהממוצע של ציון הבגרות עמד על 97.75 (S.D.=10.49, n=393) והממוצע של הציון הפסיכומטרי עמד על 601.32 (S.D.=59.34, n=355). בנוגע ללאום דיווחו 81.43% שהם יהודים, 11.65% מוסלמים, 4.03% נוצרים ו-0.89% דרוזים. מבחינת רמת הדתיות, כמחצית הסטודנטים הגדירו את עצמם חילונים (47.73%), כמעט רבע מהם מסורתיים (21.82%), כרבע מהם דתיים (25.23%), ועוד 5% הגדירו את עצמם חרדים. מבחינת ההשתייכות הפוליטית דיווחו שיעור זהה של סטודנטים (38%) שהם משתייכים לצד השמאלי או הימני של המפה הפוליטית, והשאר מיקמו את עצמם במרכז (23%). רוב הסטודנטים שירתו בצבא או בשירות לאומי לפני תחילת הלימודים (85%), ומעל 60% מהם שירתו בתפקיד חברתי הדומה או קשור למקצוע העבודה הסוציאלית, כמו למשל מש"קית ת"ש. לרוב הסטודנטים לעבודה סוציאלית היה ניסיון קודם בתחום חברתי, למשל הדרכה או חברות בתנועת נוער (מעל 70%).

כלי המחקר

כלי המחקר היה שאלון למילוי עצמי שהועבר בתחילת שנת הלימודים לכל הסטודנטים בשנה הראשונה ללימודיהם בתוכניות הבוגר לעבודה סוציאלית במוסדות הנ"ל. בדף מקדים הובהר לסטודנטים שהשאלונים אנונימיים ושהנתונים ישמשו לצורכי המחקר בלבד. במוסדות שבהם היה צורך בכך עבר המחקר הליך אישור פורמלי של ועדת האתיקה.

השאלון הורכב מארבעה חלקים; כל אחד מהם כלל היגדים, שהנבדקים התבקשו לציין את עמדתם בנוגע להם על גבי סולם בן חמש דרגות: דרגה 1 – במידה מועטה מאוד/בכלל לא מסכים – מבטאת רמה נמוכה של הסכמה, ודרגה 5 – במידה רבה מאוד – מבטאת רמה גבוהה של הסכמה. עוד התבקשו הנבדקים לענות על מספר שאלות בנוגע למשתני הרקע.

חלקו הראשון של השאלון עסק במהות המקצוע, כלומר איך הסטודנטים תופסים את מהותה של עשייה חשובה בעבודה סוציאלית. השאלון שכלל 15 פריטים נבנה בידי כהן ובהם (בפרסום). הפריטים נלקחו מהספרות העוסקת בתפקידים של עובדים סוציאליים ובמטלות של סטודנטים בהכשרה המעשית בישראל בתחום הקהילתי והפרטני (בן עוז וגור, 1996; יצחקי, 2002; שרר ופלג-אורן, 2001). נבחרו פריטים שנמצאו דומים ומשותפים בספרות זאת.

המדד כלל שני סולמות: (1) סולם קהילתי שכלל עשרה היגדים, המבטאים פעילויות של עובדים סוציאליים בתחום הקהילתי, כגון "פיתוח יזמות קהילתית/חברתית", "ליווי קבוצות והתארגנויות קהילתיות/חברתיות". הציון הורכב ממוצע הערכים שציינ הנבדק לפריטים אלה. בניתוח עקיבות פנימית של פריטים אלה על פי אלפא של קרונבך נמצא מקדם מהימנות $\alpha=0.86$. (2) סולם פרטני, שכלל חמישה היגדים המבטאים פעילויות של עובדים סוציאליים בתחום הפרטני, כגון "טיפול פרטני" ו"סיוע כלכלי ללקוח". בניתוח עקיבות פנימית של פריטים אלה על פי אלפא של קרונבך נמצא מקדם מהימנות $\alpha=0.69$.

חלקו השני של השאלון בחן את המניעים לבחירת המקצוע. נבנה מדד בן 13 פריטים במיוחד למחקר זה. פריטים אלה מבטאים עולמות תוכן שהעלו מועמדים לעבודה סוציאלית בראיונות אישיים (באחד המוסדות האקדמיים המשתתפים במחקר זה) כחלק מהליך קבלתם ללימודים. בניתוח תוכנם של עולמות התוכן זוהו שלושה מניעים, שעל פיהם נבנה המדד:

(1) הרצון ללמוד ולרכוש מקצוע באופן כללי – מניע זה כולל חמישה פריטים: "למידת מקצוע כלשהו", "יכולת להתקבל ללימודים אלה", "קבלת תעודת B.A.", "עידוד משפחתי ללמוד" ו"חברים שגם הם לומדים". בניתוח עקיבות פנימית של פריטים אלה על פי אלפא של קרונבך נמצא מקדם מהימנות $\alpha=0.76$. (2) הרצון לחולל שינוי חברתי – מניע זה כולל ארבעה פריטים: "חינוך לשוויון חברתי", "רצון לחברה צודקת יותר", "פעילות חברתית קודמת" ו"מעורבות חברתית קודמת". בניתוח עקיבות פנימית של פריטים אלה על פי אלפא של קרונבך נמצא מקדם מהימנות $\alpha=0.76$. (3) הרצון לעסוק בטיפול פרטני – מניע זה כולל ארבעה פריטים: "למידת מקצוע הקשור לטיפול באנשים", "למידת מקצוע קרוב לפסיכולוגיה", "רצון לפתוח קליניקה טיפולית" ו"עניין בתחום לימודי זה". בניתוח עקיבות פנימית של פריטים אלה על פי אלפא של קרונבך נמצא מקדם מהימנות $\alpha=0.69$.

חלקו השלישי של השאלון בדק את מידת המחויבות של הסטודנט למקצוע. לצורך זה שימש המדד של קנונגו (Kanungo, 1982), שתורגם ועובד בידי פרוינד (Freund, 2006), והותאם לסטודנטים לעבודה סוציאלית לצורך המחקר. המדד המקורי כוון בעיקרו לבחינת מחויבות למקצוע אצל עובדים, ואילו במחקר הנוכחי התבקשו הסטודנטים לדווח על עמדתם מול מחויבות למקצוע. המדד כולל תשע הצהרות: שלוש מתייחסות לאמונה במטרות ובערכים של המקצוע (למשל: "יש דמיון רב בין המטרות שלי והמטרות של מקצוע העבודה הסוציאלית"); שלוש מתייחסות לתחושת השייכות המקצועית (למשל: "אני רואה את עצמי כחלק ממקצוע העבודה הסוציאלית"); ושלוש מתייחסות למעורבות רגשית בהקשר של המקצוע (למשל: "אני גאה להיות שייך למקצוע העבודה הסוציאלית"). מקדם המהימנות של השאלון כולו הוא $\alpha=0.862$.

חלקו הרביעי של השאלון בדק משתני רקע של הסטודנטים: מגדר, גיל, ציון בגרות משוקלל, ציון פסיכומטרי, לאום, רמת דתיות, השתייכות דתית (יהודי, מוסלמי, נוצרי או דרוזי), השתייכות פוליטית (שמאל, ימין או מרכז), שירות צבאי ופעילות חברתית קודמת ללימודים. פירוט מלא של המשתנים האישיים נמצא בלוח 1.

הליך המחקר

שאלוני המחקר הועברו לסטודנטים בידי צוות החוקרות באוניברסיטאות שהן מלמדות בהן או בידי מרצים בקורסי פרקטיקה, אותם קורסים בכל האוניברסיטאות. לאחר התיאום הגיע צוות החוקרות אל הכיתה, חילק את השאלונים ואסף אותם מיד בסיום התהליך. במכללת תל חי ענו 120 סטודנטים מתוך 127 (94.5%); באוניברסיטת חיפה ענו 130 סטודנטים מתוך 140 (92.9%); בשלוחת בני ברק ענו 54 סטודנטים מתוך 63 (85.7%); באוניברסיטת ירושלים ענו 99 מתוך 110 סטודנטים (90%); במכללת אריאל ענו 47 סטודנטים מתוך 88 (53.5%).

עיבוד הנתונים

ניתוח הנתונים נעשה באמצעות תוכנת SPSS. השערות המחקר נבדקו באמצעות שיטות סטטיסטיות המקובלות במדעי החברה. שיטות אלה כללו חישוב מהימנות אלפא של קרונברך, מדדי מרכז ופיזור (ממוצעים וסטיות תקן), ניתוחי מתאמים וניתוח רגרסיה בצעדים.

ממצאי המחקר

בנוגע למניעים של הסטודנטים לבחירת המקצוע נמצא שהמניע החזק ביותר הוא הרצון לחולל שינוי חברתי (ממוצע של 4.04; ס"ת 1.05), ואחריו בסדר יורד הרצון לעסוק בטיפול פרטני (3.72; ס"ת 0.9) והרצון לרכוש השכלה (2.83; ס"ת 1.03). מבחינת תפיסת החשיבות שיש לפעילות המקצועית נמצאה חשיבות הפעילות המקצועית הפרטנית גבוהה מחשיבות הפעילות המקצועית הקהילתית (4.34 לעומת 3.98 בהתאמה). סטיות התקן היו דומות (0.53 לעומת 0.58 בהתאמה). מחויבות הסטודנטים המתחילים למקצוע היתה גבוהה מאוד (4.4; ס"ת 1.05).

בנוגע לאישוש השערות המחקר עלו ממצאים אלה: ההשערה הראשונה, ולפיה ימצא קשר בין משתני הרקע (פעילות חברתית לפני הלימודים, שירות צבאי בתחום קרוב ורמת דתיות) לבין מחויבות למקצוע העבודה הסוציאלית, אוששה בחלקה. קשרים מובהקים

נמצאו בין פעילות חברתית לפני הלימודים לבין מחויבות מקצועית ($r=.317, p<.001$) ובין רמת דתיות לבין מחויבות למקצוע ($r= 2.775, p<.01$). בנוגע להשערה השנייה, בדבר הקשר בין מהות המקצוע למחויבות למקצוע, נמצא קשר חיובי בין אלה: בין תפיסת מהות המקצוע, המתבטאת בייחוס חשיבות למיומנויות פרטניות, לבין מחויבות למקצוע ($r=.261, p<.001$); ובין תפיסת מהות המקצוע, המתבטאת בחשיבות במיומנויות קהילתיות, לבין מחויבות למקצוע ($r=.215, p<.001$). ההשערה השלישית, ולפיה ימצא קשר חיובי בין הרצון לחולל שינוי חברתי לבין מחויבות למקצוע, כך שכל שיגבר הרצון לחולל שינוי חברתי, תגדל המחויבות למקצוע, אוששה במלואה ($r=.547, p<.001$). ההשערה הרביעית, ולפיה ימצא קשר חיובי בין הרצון לעסוק בטיפול פרטני לבין מחויבות למקצוע, כך שכל שיגבר הרצון לעסוק בטיפול פרטני, תגדל המחויבות למקצוע, לא אוששה.

לוח 2

מתאמי פירסון לבחינת קשרים בין משתני המחקר

(N=450)

משתנה	מיומנויות קהילתיות	מיומנויות פרטניות	שאיפה להשכלה	רצון ללמוד מקצוע טיפולי	רצון לשינוי חברתי	פעילות חברתית
מיומנויות פרטניות	.257 ***					
שאיפה להשכלה	.039	.072				
רצון ללמוד מקצוע טיפולי	.013	.202 ***	.186 ***			
רצון לשינוי חברתי	.165 ***	.177 ***	.035	.071		
פעילות חברתית קודמת	.125 **	.106 *	.040	.147 **	.301 ***	
מחויבות למקצוע	.215 ***	.261 ***	.077	.041	.547 ***	.317 ***

p<0.05 *
p<0.01 **
p<0.001 ***

בלוח 2 ניתן לראות את הקשר בין משתני המחקר הבלתי תלויים למשתנה המחקר התלוי, מחויבות מקצועית. המשתנה הבלתי תלוי פעילות חברתית קודמת נמצא בקשר מובהק עם מחויבות מקצועית ($p<.001; 0.317 ***$). מבין המניעים ללימוד המקצוע המשתנה רצון לשינוי חברתי נמצא קשור בקשרים מובהקים עם מחויבות למקצוע ($p<.001; 0.547 ***$), ואילו המשתנים שאיפה להשכלה ורצון ללמוד מקצוע טיפולי לא נמצאו בקשר מובהק עם מחויבות מקצועית. המשתנים תפיסת החשיבות של הפעילות המקצועית הקהילתית ותפיסת החשיבות של הפעילות המקצועית הפרטנית נמצאו קשורים קשר מובהק עם מחויבות למקצוע ($p<.001; 0.215 ***; 0.261 ***$).

מלבד זאת הופעלה רגרסיה בצעדים שנועדה לבחון אילו ממשותני המחקר מנבאים מחויבות מקצועית. במודל הראשון הוכנסו משתני הרקע (בלוק 1) והמניעים לבחירת

המקצוע (בלוק 2). נמצא שמודל זה מסביר כ-47% מהשונות. במודל השני הוכנסו משתני הרקע (בלוק 1) ותפיסת מהות המקצוע (בלוק 2), ונמצא שהוא מסביר כ-33% מהשונות במחויבות למקצוע. במודל השלישי הוכנסו משתני הרקע (בלוק 1), המניעים לבחירת המקצוע (בלוק 2) ותפיסת מהות המקצוע (בלוק 3). נמצא שמודל זה מסביר כ-49% מהשונות.

לוח 3

רגרסיה היררכית: ניבוי מחויבות למקצוע דרך נתונים דמוגרפיים,

עמדות כלפי המקצוע ומניעים לבחירת המקצוע

(N=450)

מודל 3	מודל 2	מודל 1	
B (t)	B (t)	B (t)	
			משתני רקע:
0.104 (1.567)	0.113 (1.446)	0.103 (1.567)	גיל
0.083 (1.302)	0.758 (0.941)	0.087 (1.302)	לאום
0.058 (0.735)	0.798 (1.014)	0.055 (0.732)	מגדר
0.024 (0.189)	-0.003 (-0.024)	0.095 (0.912)	השתייכות פוליטית
-0.056 (-0.411)	-0.011 (-0.085)	0.035 (0.319)	ציון בגרות
0.166 (**3.532)	0.314 (**3.858)	0.265 (**3.665)	ציון פסיכומטרי
0.265 (**2.775)	0.602 (**3.443)	0.420 (**2.679)	רמת דתיות
0.164 (**5.085)	0.249 (**7.055)	0.280 (**7.685)	פעילות חברתית קודמת ללימודים
			מניעים לבחירת מקצוע:
0.253 (**8.825)		0.270 (**9.365)	רצון לשינוי חברתי
0.103 (0.918)		0.126 (1.433)	רצון לעסוק בטיפול פרטני
0.038 (1.034)		0.039 (1.345)	רצון לרכוש השכלה
0.110 (*2.215)	0.155 (**2.705)		תפיסת מהות המקצוע:
0.136 (*2.565)	0.226 (**3.775)		חשיבות פעילות מקצועית קהילתית
			חשיבות פעילות מקצועית פרטנית
			R²
0.494	0.326	0.468	Adjusted R²
0.471	0.302	0.448	F
***21.266	***13.796	***22.786	

p<0.05 *

p<0.01 **

p<0.001 ***

בין משתני הרקע נמצא שהציון הפסיכומטרי, רמת הדתיות ופעילות חברתית קודמת ללימודים הם מנבאים מובהקים של מחויבות למקצוע. בין המניעים נמצא שהרצון לחולל שינוי חברתי הוא מנבא מובהק של מחויבות למקצוע, ושני המרכיבים של תפיסת המהות המקצועית (חשיבות המיומנויות הפרטניות והקהילתיות) נמצאו כמנבאים מובהקים של המחויבות המקצועית.

מתוך התבוננות במודלים השונים נראה שמשותני הרקע והמניעים לבחירת המקצוע תורמים את התרומה הגבוהה ביותר להסברת השונות, ואילו תפיסת מהות המקצוע תורמת להסברת שונות זו כ-2% בלבד.

דיון

המחקר הנוכחי מציג תמונת מצב עדכנית של סטודנטים בראשית דרכם המקצועית בארבעה בתי ספר לעבודה סוציאלית ברחבי הארץ. בבחינת משתני הרקע נמצא, כמצופה ובדומה לממצאי מחקרים אחרים (Christie & Kruk, 1998; Furness, 2007), שרוב הסטודנטים (88.46% מהמדגם) הם נשים, וגיל הסטודנטים הממוצע הוא מעל 24. ממצא זה תואם ממצאי מחקרים אחרים, הטוענים שיש פערי גיל משמעותיים בכיתות ובהכשרה המעשית (Russel, Gill, Coyne, & Woody, 1993; Wilson & McCrystal, 2007). עוד עולה מממצאי המחקר שסטודנטים לעבודה סוציאלית באים מרקעים שונים. שיעור הסטודנטים הערבים במדגם מגיע ל-17% בקירוב, פי שלושה ויותר ממספר הסטודנטים שסיימו ב-1982 (אבירם וקטן, 1987), אך תואם לשיעור הערבים באוכלוסייה הכללית. משתנים אלה של לאום, גיל ומגדר לא נמצאו משפיעים על מידת המחויבות למקצוע. ממצא זה מחזק את ההנחה שמשתנים אחרים משמעותיים יותר בהשפעה על המחויבות, כפי שייראה בהמשך.

ממוצע ציוני הבגרות עמד על 97.75, וממוצע ציוני הפסיכומטרי עמד על 601.32. מעבר לכך המחקר מלמד, שהסטודנטים מגיעים ללימודים מתוך תפיסת המהות המקצועית בכללותה (חשיבות המיומנויות הפרטניות והקהילתיות כאחד) ומתוך מחויבות גבוהה מאוד למקצוע (במדגם היא דורגה 4 בממוצע על פני סולם של 1-5). מבחינת רמת הדתיות (חילוני, מסורתית, דתי וחרדי) וההשתייכות הפוליטית נראה שהגוף הסטודנטיאלי כיום הוא הטרוגני. מבחינה דתית יש לציין את הנוכחות של סטודנטים חרדים, שעד לא מכבר נפקדו לחלוטין, ורק בעשור האחרון החלו להשתלב במוסדות האקדמיים (דהאן ואבירם, 2010). נמצא שלרמת הדתיות השפעה מובהקת על המחויבות למקצוע. ממצא זה תומך במחקרים אחרים, שמצאו קשר בין רמת הדתיות לבחירה במקצוע (בר-גל, 1978;

Ashencaen, Crabtree, & Baba, 2001; Rompf & Royse, 1994; Wilson & McCrystal, 2007). בהקשר זה ניתן לשער שערכים דתיים, כגון צדק חברתי או עזרה לזולת, תואמים את הערכים העומדים בבסיס מקצוע העבודה הסוציאלית, מה שאולי מגביר את המחויבות למקצוע כנקודת מוצא שהסטודנטים מגיעים איתה ללימודים. בבחינת המיקום הפוליטי של הסטודנטים עולה שמספר זה של סטודנטים שייכים לשמאל ולימין הפוליטי, לפחות במדגם המחקר. עובדה מעניינת היא שרובם נמצאים בקצוות ומיעוטם במרכז.

אחד הממצאים התואם היטב את הידוע בספרות הוא שהתנסות קודמת בעשייה חברתית מאפיינת את הסטודנטים הבוחרים ללמוד עבודה סוציאלית. על פי המדגם הגיעו 70% מהם ללימודים עם ניסיון קודם בתחום. גם אנוך (Enoch, 1993) מצאה קשר בין משתנים התנהגותיים קודמים, וביניהם חברות בתנועת נוער וביצוע תפקיד הדרכתי-מנהיגותי והתנסות בתפקיד צבאי שהיה כרוך בקשר עם אנשים, לבין בחירת מקצוע העבודה הסוציאלית. אחרים מצאו שהתנסות קודמת מקנה לסטודנטים בגרות ולמידה (מלבסקי, 2000; קאופמן ומנסבך, 2002). המחקר מעדכן ומחזק ידע קיים ולפיו התנסות לפני הלימודים מנבאת מחויבות למקצוע, ממצא המקנה להתנסות זו ערך מוסף לטובת ההכשרה למקצוע.

ממצא מפתיע, לעומת זאת, הוא הקשר בין ציון המבחן הפסיכומטרי למחויבות למקצוע. ייתכן שציון פסיכומטרי גבוה יותר מגדיל את מבחר האפשרויות העומדות לפני הסטודנט בעת הבחירה המקצועית, ולכן סטודנטים בעלי ציון פסיכומטרי גבוה בחרו במקצוע העבודה הסוציאלית מתוך תחושה עמוקה יותר של מחויבות חברתית. על כל פנים, ממצא זה חשוב ביותר. במחלקות לעבודה סוציאלית נטוש ויכוח עז בנוגע לחשיבות הציון הפסיכומטרי כתנאי קבלה, כשהשאלה היא אם ציון פסיכומטרי גבוה מנבא עובד סוציאלי מקצועי מוצלח יותר או שיש עדיין לבדוק מאפייני אישיות אחרים המתאימים למקצוע העבודה הסוציאלית. נראה שממצא זה מספק תשובה לשאלות הללו, והוא תומך בגישה הנוכחית המתנה את הקבלה ללימודי העבודה הסוציאלית בציון פסיכומטרי הגבוה מסף מסוים, לא רק מטעמים אקדמיים ובשל מעמדו של המקצוע באקדמיה, אלא גם לאור זיקתו למחויבות למקצוע.

מבין שלושת המניעים לבחירת המקצוע שנבדקו במחקר, הרצון לחולל שינוי חברתי, בשונה מהרצון לעסוק בטיפול פרטני והרצון לרכוש השכלה, הוא היחיד הקשור קשר מובהק למחויבות למקצוע. ממצא זה מעלה שהסטודנטים הבוחרים ללמוד את מקצוע העבודה הסוציאלית מתוך רצון לחולל שינוי חברתי הם, לפחות בנקודת ההתחלה של הלימודים, המחויבים ביותר למקצוע. לממצא זה חשיבות בנוגע לקבלת סטודנטים ללימודים.

באשר לתפיסת הסטודנטים את החשיבות של הפעילות המקצועית הפרטנית לעומת הפעילות המקצועית הקהילתית, ממצאי המחקר מעלים שהפעילות המקצועית הפרטנית, בעיני כלל הסטודנטים המתחילים, חשובה במידה מסוימת מזו הקהילתית. נראה שממצא זה משקף את דימויו של מקצוע העבודה הסוציאלית בציבור הרחב כמקצוע שחשיבותו נעוצה בפעילותו ברמה הפרטנית (שינדלר, 1989). דימוי זה מעוגן במציאות הישראלית, שבה רוב העשייה בלשכות הרווחה היתה ועודנה פרטנית (ערן ולב שדה, 1993). הוא מעוגן גם בהכשרה המעשית ברוב בתי הספר לעבודה סוציאלית בישראל (בר-גל, 1978; פלג-אורן, אבן-זהב ו-וונר, 2003) ובהעדפות המקצועיות של בוגרי בתי הספר לעבודה סוציאלית (אבירם וקטן, 1989). מתברר שדימוי זה תואם גם את המציאות בארצות הברית, שם עדיין רווחת העדפה לטיפול קליני על פני התערבויות קהילתיות, והדגש הוא על מיקרו-פרקטיקה יותר מאשר על מקרו-פרקטיקה (מקרוס, 2006).

העובדה ששני סוגי הפעילות המקצועית, הפרטנית והקהילתית, בכל זאת קיבלו הערכה גבוהה במחקר מספקת מידע חשוב על מצב המקצוע ועל האוטונומיה שלו. מקצוע העבודה הסוציאלית היה מזוהה במשך שנים עם העבודה הפרטנית והקלינית. המחקר מעלה, שאף שההיסטוריה של מקצוע העבודה הסוציאלית עדיין מותירה את אותותיה על הסטודנטים המתחילים, התופסים את הפעילות הפרטנית כחשובה יותר מזו הקהילתית (Weiss & Gal, 2001; Weiss, Gal, & Cnaan, 2004; Weiss, Gal, Cnaan, & Segal-Engelchin & Maglajlic, 2002), בכל זאת דומה שחל שינוי בארצות הברית (Kaufman, 2008) ולפי המחקר הנוכחי גם בישראל. ניתן אולי להצביע על כך שהיה הד לקריאה של אנשי מקצוע (דורון, 1989; וייס, 2005; יורק, כורזים וקטן, 1993; יפה, 1979; רוזנפלד, 1993; רוזנפלד וסייקס, 2000), שהחלה להישמע בישראל בשנות ה-90, לאזן בין ההכשרה לעבודה סוציאלית פרטנית לקהילתית ולהדגיש את הפן הקהילתי של זהות המקצוע. בהמשך לכך ניתן אולי לדאוג בממצא זה את ראשוני להגדרה ברורה יותר של תחום העבודה הסוציאלית והבחנתו מן הפסיכולוגיה (שפירו, שרר, קורין-לנגר ו-ווייס, 2002).

המחקר מעלה שמבחינת תפיסת הסטודנט את מהות המקצוע הוא רואה חשיבות שווה בפעילות הפרטנית ובפעילות הקהילתית. אחדות המקצוע, כלומר התערבות ברמות שונות – פרטנית, קבוצתית, קהילתית, ארגונית – ופיתוח מדיניות, העסיקה עובדים סוציאליים בפרקטיקה, בהוראה ובפיתוח מדיניות במשך השנים הרבות של התהוות המקצוע. כיום אחדות המקצוע משתקפת בתפיסת הסטודנטים בתחילת הדרך, כך שהם רואים את המקצוע כמורכב מרמות אחדות של התערבות. נראה שממצא זה משקף את הצלחת המקצוע לאחד את מגמותיו ואת תחומי הפעולה שלו לכדי הגדרה אינטגרטיבית אחת.

הקשרים המובהקים שנמצאו בין הרצון לחולל שינוי חברתי לבין התפיסה שגם הפעילות הפרטנית וגם הקהילתית חשובות הם ממצא חשוב כשלעצמו. הוא מלמד שהסטודנטים

סבורים שניתן לחולל שינוי חברתי (שהניע רבים מהם לבחור ללמוד את המקצוע), הן באמצעות התערבות פרטנית והן באמצעות התערבות קהילתית. ממצא זה שונה מזה שנמצא לאחרונה במחקרם של סגל-אנגלשין וקאופמן (Segal-Engelchin & Kaufman, 2008), אשר הראה שרק הסטודנטים בעלי אוריינטציית מקרו הביעו עניין בשינוי חברתי. יחד עם זאת, גם מחקרם בדומה למחקר זה מצא שהסטודנטים רואים חשיבות בפעילויות פרטניות וקהילתיות גם יחד. קו דמיון אחר הוא שבמחקרם של סגל-אנגלשין וקאופמן הביעו שתי קבוצות הסטודנטים (בעלי אוריינטציית מקרו ומיקרו) רצון לסייע לעניים, כל קבוצה בהתאם לאוריינטצייה המועדפת עליה, ואילו במחקר זה הסטודנטים שהביעו רצון לפעול למען שינוי חברתי נחלקים לשתי קבוצות, לאחת אוריינטצייה פרטנית ולאחרת אוריינטצייה קהילתית.

מבחינת מערך הקשרים השלם לניבוי מחויבות למקצוע אצל סטודנטים לעבודה סוציאלית בראשית הדרך עולה, שהמשתנה "רצון לחולל שינוי חברתי" הוא החזק ביותר ואחריו משתנה הרקע, "פעילות חברתית קודמת ללימודים". המשתנים "תפיסת מהות המקצוע" (חשיבות הפעילות המקצועית הפרטנית והקהילתית), כמו גם משתני הרקע ציון פסיכומטרי ומידת הדתיות, מוסיפים גם הם תרומה ייחודית לניבוי המחויבות. יחד עם זאת, מהמודל השני ניתן לראות, שתפיסת המהות המקצועית תורמת רק 2% להסבר השונות, וזאת אולי בשל ידע המועט של הסטודנטים בנוגע למהות המקצוע עם כניסתם ללימודים. עוד מעלים ממצאים אלה, שהשילוב של רצון לחולל שינוי חברתי ותפיסה רחבה של המקצוע, כלומר פעילות ברמה הפרטנית והקהילתית, משקף גם הוא מחויבות למקצוע.

בבחינת המודל השלם לניבוי מחויבות למקצוע עולה, שהמניעים רצון לעסוק בטיפול פרטני והרצון לרכוש השכלה אינם תורמים למחויבות למקצוע. כלומר: נראה שממצאי המחקר מצביעים על שני מניעים עיקריים ללימוד המקצוע אצל סטודנטים לעבודה סוציאלית בראשית הדרך: הרצון לקדם שינוי חברתי והרצון לעסוק בטיפול פרטני או לרכוש השכלה. הראשונים, בעלי התנסות חברתית קודמת ללימודים, מראים קשר ישיר למחויבות למקצוע וכן תפיסת מהות מקצועית הכוללת ראייה של חשיבות פעילות מקצועית קהילתית ופרטנית כאחת. האחרים, לעומתם, מצהירים שהחשיבות המקצועית העיקרית היא פרטנית, והמחויבות למקצוע מקושרת אצלם לחשיבות הפעילות המקצועית הפרטנית.

בסיכומו של דבר, אוכלוסיית הסטודנטים המתחילים ללמוד את המקצוע ומיוצגים במחקר הנוכחי מצטיירת כקבוצה מגוונת והטרונגנית מאוד מבחינת גיל, לאום, רמת דתיות ועמדות פוליטיות. פרט לציון פסיכומטרי, רמת הדתיות והתנסות קודמת, לא נמצאו משתנים דמוגרפיים אחרים המשפיעים על מחויבות למקצוע. כל אלה מראים שלא המשתנים הדמוגרפיים או השונות בין הסטודנטים משפיעים על המחויבות למקצוע, אלא

שמקצוע העבודה הסוציאלית מצרף לשורותיו אנשים שונים שמושגם להם רצון לפעול ולחולל שינוי חברתי (Gambrill & Pruger, 1992).

השלכות המחקר

להטרוגניות שנמצאה בקבוצת הסטודנטים המתחילים השלכות על ההכשרה למקצוע ועל עתידו, בעיקר השונות שנמצאה בנוגע למשחני הרקע, דת ועמדות פוליטיות. משתנים אלה מערבים תפיסות ערכיות וחברתיות, שיכולות להיות להן השלכות במפגש עם ערכים מקצועיים. על כן חשוב שהסגל האקדמי, בכיתות ובשדה ההכשרה המעשית, ייתן דעתו על סוגיה זו ומשמעויותיה. השונות הרחבה אשר אפיינה את המשתתפים במחקר הנוכחי מעצימה את השאלות שהציב נייקרוג (Neikrug, 1997) אודות השונות ההתנהגותית או, במלים אחרות, ההתנהגות השונה, הערכים השונים והתפיסות השונות שאיתם מגיעים סטודנטים, מרצים ומדריכים במערכת ההכשרה, אודות הגבול שבין השונות שאפשר או זו שאי אפשר להשלים איתה אל מול תפיסות מקצועיות אוניברסליות, אודות התרומה של השונות התרבותית של הסטודנטים והמידה שיש לקבלה או אף לעודדה; וכן שאלות העוסקות במיומנות של המורים להשתמש בשונות ככלי מסייע בתהליך ההכשרה. שאלות אלה שהועלו כבר בעבר (עדן ולב שדה, 1993) כנראה רלוונטיות כיום יותר מתמיד.

העובדה שכמחצית מהסטודנטים מגדירים עצמם מסורתיים או דתיים או חרדיים היא ממצא הדורש התייחסות בפני עצמו. משתנה הדתיות בהקשר של הכשרה למקצוע לא קיבל תשומת לב מספקת בעבר, ואם נדון, הוא נדון כמשתנה טרום הכשרה, הקשור לשיפוט הערכי ולהתפתחות ערכים חברתיים בשנות הלימודים (בר-גל, 1978). במהלך השנים האחרונות יש בארצות הברית ובמקומות אחרים בעולם התייחסות מחודשת לזהות הדתית של הסטודנטים ולמשמעויותיה. למשל: נמצא ש-87% מהסטודנטים שבחרו ללמוד עבודה סוציאלית בחמש אוניברסיטאות בארצות הברית הושפעו במידה רבה בבחירת המקצוע מערכים דתיים שספגו ילדותם (Romp & Royse, 1994). עוד נמצא, שסטודנטים מוסלמים רבים בוחרים במקצוע בשל אמונתם הדתית דווקא, תופעה המאתגרת את התפיסה המערבית הדיכוטומית של עבודה סוציאלית המנותקת מהאמונות הפרטיות של העובד (Ashencaen, Crabtree, & Baba, 2001). ממצא זה נובע שחשוב להפגיש במהלך ההכשרה את ערכי מקצוע העבודה הסוציאלית עם ערכים דתיים וכן לפתח אסטרטגיות הוראה והכשרה, שיאפשרו לסטודנטים למזג את האמונות האישיות, הדתיות, הקהילתיות והחברתיות שהם מגיעים איתן עם תפיסות וערכים מקצועיים אוניברסליים. במקביל עולה החשיבות להכשיר את אנשי הסגל האקדמי

והמדריכים להתמודד עם הכשרת סטודנטים העסוקים במפגש הזהויות, למשל המפגש בין זהותם האישית הדתית לזהות המקצועית הנרכשת (דהאן, 2004; Black, Jeffreys, & Hartley, 1993).

השונוות בהשתייכות הפוליטית של הסטודנטים לעבודה סוציאלית, בפרט העובדה שרוב הסטודנטים נמצאים בצד הימני או השמאלי של המפה הפוליטית, כלומר יותר בקצוות ופחות במרכז, מאותתת על כך שהחינוך למקצוע מתבקש להתמודד במהלך ההכשרה, לא רק עם ההטרונגניות הדתית, אלא גם עם ההטרונגניות הפוליטית של הסטודנטים. גם כאן דומה שנדרש להפגיש בין ערכי המקצוע והעמדות הפוליטיות של הסטודנטים, כדי למצוא דרכים לסייע להם ליישב בין הדרישות הערכיות של המקצוע לעמדותיהם הפוליטיות האישיות (Lackie, 1983; Land, 1987).

למצא המלמד שרוב הסטודנטים עסקו בעבר בפעילות חברתית וכי חלק נכבד מהם עסקו במהלך השירות הצבאי בנושאים הקשורים לעבודה סוציאלית יש שני היבטים: (1) התנסות קודמת מבגרת ומפתחת מיומנויות תקשורת ומתן סיוע, וזוהי תרומה למקצוע. (2) התנסות קודמת זו התרחשה על פי רוב ללא הדרכה או הנחיה מקצועית, מה שמחייב את סגל ההוראה להתמודד במידה זו או אחרת עם תהליך של דה-סוציאליזציה או רה-סוציאליזציה, שהם תהליכים מורכבים יותר מאשר סוציאליזציה. אין זו תופעה חדשה, אבל נראה שבצירוף עם ההטרונגניות במשתני הרקע האחרים של הסטודנטים, משימת המחנכים למקצוע הופכת מורכבת ומאתגרת יותר (D'Aprix, et al., 2004). יחד עם זאת, ממצאי המחקר מלמדים שהפעילות החברתית הקודמת מנבאת את המחויבות למקצוע, ועל כן היא כנראה יתרון בקבלה של הסטודנטים ללימודים (Falck, 1988).

רצונם של הסטודנטים לעבודה סוציאלית לחולל שינוי חברתי מחזק את התפיסה הרואה בעובד הסוציאלי סוכן שינוי חברתי, דבר המקנה לעבודה הסוציאלית מרחב פעולה המובחן מזה הפסיכולוגיה (Marsh, 1988). רק חלק מהסטודנטים המתחילים מבינים שבעיות הפרט הן תוצאה של גורמים חברתיים ושעל העובד הסוציאלי לסגור על אוכלוסיות מוחלשות ולהביא לשינוי במבנים ובמוסדות הפוליטיים, הכלכליים והמשפטיים, כך שייטיבו יותר עם הפונים. בחלק ממוסדות ההכשרה לעבודה סוציאלית בארץ עדיין מודגש מסלול לימודי שעיקרו לסייע לפרטים להשתנות וכך להשתלב טוב יותר בסביבתם (וייס, 2007; וייס וגל, 2001). בהקשר זה מודגש תפקידו של מקצוע העבודה הסוציאלית כמפקח חברתי המצפה מן העובדים הסוציאליים להעביר את לקוחותיהם תהליך סוציאליזציה כדי שיתאימו לחברה (וייס-גל, 2006). נראה שעל ההכשרה להמשיך ולחזק את התפיסה של המקצוע כסוכן שינוי חברתי, גם אם זו מעמידה את העובד הסוציאלי במידה רבה במצב של קונפליקט עם תפקוד החברה והממסד. לצורך כך דומה שיש להמשיך ולפתח מסלולי הכשרה שתכליתם להקנות ידע וכלים להתמודדות עם הבעיות החברתיות הפוקדות את החברה הישראלית, כגון הדרה, הזנחה וניצול של

קבוצות מוחלשות ועניות, כשהמטרה היא ליצור חברה צודקת יותר (Payne, 2005; Ratner, 1985). ככל שמוסדות המכשירים עובדים סוציאליים בארץ ישכילו לפתח ולהדגיש היבטים אלה של המקצוע, כך יינתן מענה ראוי יותר לסטודנטים הבוחרים במקצוע מתוך רצון לשינוי חברתי, שהם בסופו של דבר, בהתאם לממצאי המחקר, המחויבים יותר למקצוע. ממצאים אלה נמצאים בהלימה עם מחקרים אחרים (Specht, 1994; Specht & Courtney, 1999). מסלולי ההכשרה אינם פועלים בריק, והרחבת המסלולים הקהילתיים קשורה גם להיקף התעסוקה המוצע בתום הלימודים. ועל כן במקביל לחיזוק של הפן הקהילתי של המקצוע בתהליך ההכשרה חשוב לפעול לתגבור התקנים הקהילתיים בשדה.

הסוגיה של הרחבת המגוון של הגוף הסטודנטיאלי הבוחר ללמוד עבודה סוציאלית תמשיך להעסיק כנראה את מוסדות ההכשרה בכניסה ליוכל השני של האקדמיזציה למקצוע. ההימצאות של עובדים סוציאליים לעתיד בעלי משתני רקע מגוונים מאפשרת לקרב את המקצוע לאוכלוסיות יעד ולקהלים שונים, להגביר את אמונם באנשי המקצוע ובמקצוע בכללותו, וכך להגביר את הרלוונטיות של מקצוע העבודה הסוציאלית בעבורם. המחויבות למקצוע מאפשרת לגבש את השונות למטרה משותפת אחת, ועל כן יותר מתמיד היא הופכת להיות נחוצה בתהליך ההכשרה ואחריו. ממצאי המחקר העידו שהזדהות הסטודנט עם הרצון לחולל שינוי חברתי ביחד עם הרצון לקדם פרטים ומשפחות והרצון לעסוק בעבודה קהילתית ממקסמים מחויבות למקצוע. הם מלמדים על הנחיצות להטמיע את המחויבות למקצוע על ידי הפעלת תוכניות ברורות העוסקות בהרחבה של תפיסת המקצוע, מתוך הדגשת הרצון לחולל שינוי חברתי באמצעות פעילות מקצועית פרטנית וקהילתית כאחד (Lundy, 2004).

למחקר מספר מגבלות. המגבלה העיקרית נובעת מהעובדה שלא נכללו בו כל בתי הספר לעבודה סוציאלית שיש בארץ. כמה מבתי הספר שייצוגם חסר הוזמנו להצטרף לקבוצת המחקר ולהשתתף בו, אך סירבו מסיבות השמורות עמם. הכללת כל המוסדות היתה מרחיבה את המדגם ומספקת תמונה רחבה יותר. עם זאת, דומה שמגוון המוסדות ששיתפו פעולה, מבחינת המעמד החברתי, המיקום הגיאוגרפי והגוון החברתי-הפוליטי שהם מזוהים עמו, מקנה כוח לא מבוטל למחקר ולממצאיו. מגבלה זו סבירה, במיוחד כשמדובר בבדיקת השערות בדבר הקשר בין משתנים. לעומת זאת, ייתכן שלמגבלה זו השפעה מסוימת על הממצאים התיאוריים בדבר אפיון אוכלוסיית הסטודנטים.

מגבלה אחרת של המחקר קשורה לעצם הבדיקה של עמדות ותפיסות של הסטודנטים בנוגע למניעיהם לבחירת המקצוע, לחשיבות הפעילות המקצועית ולמחויבותם למקצוע. ככלל מחקר הבודק עמדות, גם במחקר זה יש מגבלה הנוגעת לרצייה חברתית שיכולה להשפיע על הדרך שבה מילאו הסטודנטים את השאלון. אנונימיות השאלונים היתה הדרך לנסות ולמזער את השפעת הרצייה החברתית על ממצאי המחקר.

העובדה שלא כל הסטודנטים ענו על השאלונים נובעת מכך שהם לא חויבו להשתתף במחקר, כך שמגבלה מחקרית זו נעוצה בשמירה על כללי אתיקה מחקרית. אכן ממצאי המחקר משקפים את תשובותיהם של הסטודנטים שבחרו להשתתף במחקר ולא של אלה אשר נמנעו. יחד עם זאת אחוזי ההשתתפות בכל המוסדות, שהיו גבוהים בסך הכול, והמספר הכולל של הסטודנטים, שאף הוא גבוה, מחזקים את המחקר ואת תוקף ממצאיו.

סיכום

פיתוח מחויבות וזהות מקצועית אצל סטודנטים לעבודה סוציאלית בתהליכי הכשרה הוא מיעדיהם המרכזיים של בתי הספר לעבודה סוציאלית. דגש מרכזי בתהליכי סוציאליזציה וקידום מטרות אלה הוא הצורך לחזק מחויבות חברתית ותפיסה ערכית-חברתית אצל הסטודנטים העושים צעדים ראשונים במקצוע העבודה הסוציאלית. ההתמקצעות ותהליכי המיון של העובדים הסוציאליים לעתיד מכוונים לקידום מטרות הלמידה במרכיבים הללו. המחקר הנוכחי חקר את העמדות הראשוניות והמניעים הבסיסיים בשלבים הראשונים של הטמעת ההתמקצעות. ממצאי המחקר משקפים את תהליך הסוציאליזציה הראשוני של סטודנטים לעבודה סוציאלית, אך סביר שיהיו עדיין שינויים במהלך הלמידה לתואר הראשון ובמידת הנכונות ואפקטיביות הסוציאליזציה עקב תהליכי למידה והתאמה מקצועיים. חשיבות המחקר הנוכחי היא בהיותו מחקר שיטתי ומקיף ראשון, הנותן תמונת מצב על העמדות ועל המניעים שאיתם מגיעים סטודנטים למקצוע העבודה הסוציאלית. ממצאי מחקר זה יכולים להוות נקודות מוצא והשוואה למחקרים עתידיים אשר יעקבו אחר התפתחות הזהות המקצועית ותפיסת חשיבות החלקים השונים המרכיבים את המקצוע אצל סטודנטים בבתי הספר לעבודה סוציאלית ואצל עובדים בראשית דרכם המקצועית. ממצאי המחקר מעידים כי תהליך זה עודנו בתחילת דרכו.

מקורות

אבירם, א' וקטן, י' (1987). השתלבות בוגרי בתי ספר לעבודה סוציאלית במקצוע והקשר בינה לבין הרקע הדמוגרפי-חברתי-כלכלי והרקע הלימודי שלהם. תל-אביב: המרכז לפיתוח על-שם פנחס ספיר.

- אבירם, א' וקטן, י' (1989). העדפות מקצועיות של בוגרי בתי הספר לעבודה סוציאלית בישראל: רמות יוקרה של אוכלוסיות, שירותים ותפקידים. חברה ורווחה, י, 3-16.
- אלבק, ש' (1983). גורמי החלטה בתהליך בחירת מקצוע; השוואה בין קבוצות סטודנטים לעבודה סוציאלית, פסיכולוגיה, חינוך, כימיה ופיסיקה. עיונים בחינוך, 37-38, 215-232.
- אלבק, ש' (1987). הציפיות לתגמולים מהמקצוע הנבחר; השוואה בין סטודנטים לעבודה סוציאלית לבין סטודנטים לפסיכולוגיה, סטודנטים לחינוך וסטודנטים לכימיה ופיסיקה. חברה ורווחה, ה, 24-32.
- בהם, א' וכהן, א' (בפרסום). מחויבות לפרקטיקה קהילתית בקרב סטודנטים לעבודה סוציאלית: גורמים תורמים וכולמים.
- בן עוז, מ' וגור, ר' (1996). ספר הוראת השדה. חיפה: הפקולטה ללימודי רווחה ובריאות, אוניברסיטת חיפה.
- בר-גל, ד' (1978). שיפוט ערכי והתפתחות ערכים חברתיים אצל סטודנטים לעבודה סוציאלית ולפסיכולוגיה. ירושלים: בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית.
- בר-צורי, ר' (2004). עובדים סוציאליים בישראל: סקירת התפתחות בתחום בשנים 1990-2002. ירושלים: משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, הרשות לתכנון כוח אדם.
- דהאן, נ' (2004). מפגש בין-תרבותי: תוכנית ניסיונית של האוניברסיטה העברית להכשרת נשים חרדיות לעבודה סוציאלית. עבודה לשם קבלת תואר דוקטור בפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים.
- דורון, א' (1989). לדמותה החברתית של העבודה הסוציאלית. חברה ורווחה, ט (2), 170-178.
- וייס, ע' (2007). גישת האדם בסביבתו וביטויה באידיאולוגיה המקצועית ובפרקטיקה של עובדים סוציאליים בישראל. חברה ורווחה, כז (2), 567-596.
- וייס, ע' וגל, ג' (2001). העדפות מקצועיות של סטודנטים מתחילים לעבודה סוציאלית בישראל. חברה ורווחה, כא (3), 159-176.
- וייס-גל, ע' (2006). פרקטיקה של מדיניות: מסגרת מושגית לפעולתם של עובדים סוציאליים. חברה ורווחה, כו (1), 445-478.
- יורק, א', כורזים, י' וקטן, י' (1993). העבודה הקהילתית כתחום התמחות בעבודה סוציאלית. ירושלים: משרד העבודה והרווחה ואיגוד העובדים הסוציאליים.

- יצחקי, ח' (2002). עבודה סוציאלית בקיבוץ על פי תפיסתם של העובדים הסוציאליים ושותפי תפקידם. *חברה ורווחה*, כב (2), 35-54.
- מלבסקי, ע' (2000). בחירת התמחות בקרב תלמידי עבודה סוציאלית. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך, אוניברסיטת תל אביב.
- מקרוס, א' (2006). תפקיד העובד הסוציאלי בחברה משתנה מנקודת מבטם של עובדים סוציאליים ולקוחותיהם. *חברה ורווחה*, כו (2), 135-152.
- נזלין, א' (2002). יוקרה מקצועית של תחומי עיסוק בעבודה סוציאלית. עבודת גמר לקראת תואר מוסמך, אוניברסיטת תל אביב.
- ערן, י' ולב שדה, ד' (1993). פיתוח גישה קהילתית בינארגונית. ירושלים: משרד העבודה והרווחה – השירות לעבודה קהילתית ואס"י משאבים קהילתיים.
- פלג-אורן, נ', אבן-זהב, ר' ו-וונזר, י' (2003). "מבט חוקר": הכשרה מקצועית בישראל בשנות האלפיים. *חברה ורווחה*, כג (4), 475-492.
- קאופמן, ר' ומנסבך, א' (2002). על הקשרן של החלטות ערכיות בעבודה סוציאלית: חקר מקרה של "התרעה בשער" של עובד סוציאלי קהילתי. *חברה ורווחה*, כב (4), 185-197.
- רוזנפלד, י"מ (1993). שותפות – קווים לפיתוח פרקטיקה עם ולמען אוכלוסיות מובסות. *חברה ורווחה*, יג (2), 225-236.
- רוזנפלד, י"מ וסייקס, י' (2000). "והיינו הולמים" – לקראת שירותים טובים דים בעבור משפחות וילדים. *חברה ורווחה*, כ (1), 421-443.
- שינדלר, ר' (1989). העבודה הסוציאלית וקביעה מחודשת של מטרותיה החברתיות. *חברה ורווחה*, ט (2), 303-310.
- שפירו, ש', שרר, מ', קורין-לנגר, נ' ווייס, ע' (2002). התפתחות מקצוע העבודה הסוציאלית בישראל. *חברה ורווחה*, כב (2), 135-152.
- שרר, מ' ופלג-אורן, נ' (2001). ניתוח משימות ועיסוקים של תלמידים לעבודה סוציאלית בישראל במסגרת ההכשרה המקצועית בשדה. *חברה ורווחה*, כא (3), 443-466.
- Angle, H. L. & Perry, J. L. (1981). An empirical assessment of organizational commitment and organizational effectiveness. *Administrative Science Quarterly*, 26, 1-14.

- Arkin, N., Freund, A., & Saltman, I. (1999). A group supervision model for broadening multiple – Method skills of social work students. *Social Work Education, 18* (1), 49-58.
- Ashencaen, C. S. & Baba, I. (2001). Islamic perspectives in social work education: Implications for teaching practice. *Social Work Education, 20* (4), 469-480.
- Bauer, T. N., Bonder, T., Erdogan, B., Truxillo, D. M., & Tucker, J. (2007). Newcomer adjustment during organizational socialization: A meta-analytic review of antecedents, outcomes and methods. *Journal of Applied Psychology, 92* (3), 707-721.
- Black, P. N., Jeffreys, D., & Hartley, E. K. (1993). Personal history of psychosocial trauma in the early life of social work and business students. *Journal of Social Work Education, 29* (2), 171-180.
- Bogo, M., Raphael, D., & Roberts, R. (1993). Interests, activities, and self identification among social work students: Toward a definition of social work identity. *Journal of Social Work Education, 29*, 279-292.
- Bogo, M., Michalsk, J. H., Raphael, D., & Roberts, R. (1995). Practice interests and self-identification among social work students: Changes over the course of graduate social work education. *Journal of Social Work Education, 31*, 228-246.
- Boswell, W. R., Shipp, A. J., Payne, S. C., & Culbertson, S. S. (2009). Changes in newcomer job satisfaction over time: Examining the pattern of honeymoons and hangovers. *Journal of Applied Psychology, 94*, 844-858.
- Butler, A. C. (1990). A re-evaluation of social work students' career interests. *Journal of Social Work Education, 26*, 45-56.
- Cappelli, P. (2000). Managing without commitment. *Organizational Dynamics, 28*, 11-24.
- Carmeli, A., Ben-Hador, B., Waldman, D., & Rupp, D. (2009). How leaders cultivate social capital and nurture employee vigor:

- Implications for job performance. *Journal of Applied Psychology*, 94 (6), 1553-1561
- Carmeli, A. & Freund, A. (2009). Linking perceived external prestige to withdrawal intentions among social workers in non-profit welfare organizations. *Social Service Research*, 35 (3), 236-250.
- Christie, A. & Kruk, E. (1998). Choosing to become a social worker: Motives, incentives, concerns and disincentives. *Social Work Education*, 17, 21-34.
- Coetsee, L. (1999). From resistance to commitment. *Public Administration Quarterly*, 23, 204-222.
- Cory, M. S. & Cory, G. (1998). *Becoming a helper* (3rd ed., pp. 2-27). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- D'Aprix, A. S., Dunlap, K. M., Abel, E., & Edwards, R. L. (2004). Goodness of fit: Career goals of MSW students and the aims of the social work profession in United States. *Social Work Education*, 23, 256-280.
- DuBois, B. & Miley K. K. (1996). *Social work as an empowering profession* (2nd Ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Csikai, E. L. & Rozensky, C. (1997). "Social work idealism" and students' perceived reasons for entering social work. *Journal of Social Work Education*, 33 (3), 529-540.
- Enoch, Y. (1993). Choosing social work as a profession: Behavioral indicators of a developmental process. *Social Work Education*, 12, 54-66.
- Falck, H. (1988). *Social work: The membership perspective*. New York: Springer.
- Furness, S. (2007). An enquiry into students' motivations to train as social workers in England. *Journal of Social Work*, 7, 239-253.

- Freund, A. (2005). Work attitudes of social workers across three sectors of welfare organizations: Public, for-profit, and third sector. *Journal of Social Service Research, 31* (3), 69-92.
- Freund, A. (2006). Work and workplace attitudes' influence on social workers: Do they predict organizational reputation? *Business & Society Review, 111* (1), 67-87.
- Gambrill, E. & Pruger, R. (1992). *Controversial issues in social work*. University of California: Berkley.
- Giffords, E. D. (2009). *An examination of organizational commitment and professional commitment and the relationship to work environment, demographic and organizational factors*. *Journal of Social Work, 9* (4), 386-404.
- Gruman, J. A., Saks, A. M., & Zweig, D. I. (2006). Organizational socialization tactics and newcomer proactive behaviors: An integrative study. *Journal of Vocational Behavior, 69*, 90-104.
- Hackett, S., Kuronen, M., Matthies, A. L., & Kresal, B. (2003). The motivation, professional development and identity of social work students in four European countries. *European Journal of Social Work, 6*, 163-178.
- Hidalgo, M. C. & Moreno, P. (2009). Organizational socialization of volunteers: The effect on their intention to remain. *Journal of Community Psychology, 37* (5), 594-601.
- Kanungo, R. N. (1982). Measurement of job and work involvement. *Journal of Applied Psychology, 67*, 341-349.
- Kim, T., Cable, D. M., & Kim, S. (2005). Socialization tactics, employees pro activity and person-organization fit. *Journal of Applied Psychology, 90*, 232-241.
- Lackie, B. (1983). The families of origin of social workers. *Clinical Social Work Journal, 11* (4), 309-322.
- Land, H. (1987). The effects of licensure on student motivation and career choice. *Social Work, 32* (1), 75-77.

- Lafleur, L. B. (2007). Counselors' perceptions of identity differences between counselors and other mental health professionals. *Humanities and Social Sciences*, 68 (5A), 1877.
- Lawler, J. (2007). Leadership in social work: A case of caveat emptor? *British Journal of Social Work*, 37 (1), 123-141.
- Limb, G. & Organista, K. (2003). Comparisons between Caucasian students, students of color, and American Indian students on their views on social work's traditional mission, career motivations, and practice preferences. *Journal of Social Work Education*, 39, 91-109.
- Limb, G. & Organista, K. (2006). Change between entry and graduation in MSW student views on social work's traditional mission, career motivation, and practice preferences: Caucasian, students of color, and American Indian group comparisons. *Journal of Social Work Education*, 4, 269-290.
- Loewenberg, F. M. & Balaly, Z. (1989). Is "prior experience" an effective selection criterion for social work education? *Journal of Social Work and Policy in Israel*, 2, 57-66.
- Lopez, T. & McMillan-Capehart, A. (2009). Elements of salesperson control: An organization theory perspective. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 24 (2), 98-107.
- Lundy, C. (2004). *Social work and social justice*. New York: Broadview Press.
- Marsh, S. R. (1988). Antecedents to choice of a helping career: Social work vs. business majors. *Smith College Studies in Social Work*, 58 (2), 85-100.
- Neale, M. & Griffin, M. A. (2006). A model of self-held work roles and role transitions. *Human Performance*, 19 (1), 23-41.
- Neikrug, S. M. (1997). *Value orientations of social work students in Israel*. Doctoral dissertation, Case Western Reserve University. Ann Arbor, MI: University Microfilms International.

- Organ, D. W. & Ryan, K. (1995). A meta-analytic review of attitudinal and dispositional predictors of organizational citizenship behavior. *Personnel Psychology*, 48, 775-802.
- Payne, M. (2005). *Modern Social Work Theory*. New York: Palgrave MacMillen.
- Ratner, L. (1985). Understanding and moving beyond social workers resistance to unionization. *A Socialist Journal of the Social Services*, 5, 79-86.
- Rompf, E. L. & Royse, D. (1994). Choice of social work as a career: Possible influences. *Journal of Social Work Education*, 30, 163-171.
- Reuben, M., Baron, D. A., & Kenny, K. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality & Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Rubin, A. & Johnson, P. L. (1984). Direct practice interests of entering MSW students. *Journal of Social Work Education*, 20, 5-16.
- Rubin, A., Johnson, P. L., & De Weaver, K. L. (1986). Direct practice of MSW students: Changes from entry to graduation. *Journal of Social Work Education*, 22, 98-108.
- Russel, R., Gill, P., Coyne, A., & Woody, J. (1993) Dysfunction in the family of origin of MSW and other graduate students. *Journal of Social Work Education*, 29 (1), 121-129.
- Schappe, S. P. (1998). The influence of job satisfaction, organizational commitment, and fairness perceptions on organizational citizenship behavior. *The Journal of Psychology*, 132, 277-290.
- Segal-Engelchin, D. & Kaufman, R. (2008). Micro-or macro-orientation? Israeli students' career interests in an antisocial era. *Journal of Social Work Education*. 44 (3), 139-158
- Sellers, S. L. & Hunter, A. G. (2005). Private pain, public choices: Influence of problems in the family of origin of career choices among a cohort of MSW students. *Social Work Education*, 24 (8), 869-881.

- Solas, J. (1994). 'Why enter social work? Why on earth do they do It?' Recruits ulterior motives for entering social work. *Issues in Social Work Education, 14*, 51-63.
- Specht, H. (1999). Social's work mission. In B. R. Compton & B. Galaway, *Social work processes* (6th ed. pp. 13-14, Reading 1-1). Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Weiss, T. & Gal, J. (2001). Professional preferences of entering social work students in Israel. *Society & Welfare, 23* (2), 159-176. (Hebrew).
- Weiss, I., Gal, J., & Cnaan, R. (2004). Social work education as professional socialization: A study of the impact of social work education upon students' professional preferences. *Journal of Social Service Research, 31* (1), 13-31.
- Weiss, I., Gal, J., Cnaan, R., & Maglajlic, R. (2002). Where does it begin? A comparative perspective on the professional preferences of first-year social work students. *British Journal of Social Work, 32*, 589-608.
- Wilson, G. & McCrystal, P. (2007). Motivation and career aspiration of MSW students in Northern Ireland. *Social Work Education, 26*, 35-52.
- Whiting, S. W., Podsakoff, P. M., & Pierce, J. R. (2008). Effects of task performance, helping, voice, and organizational loyalty on performance appraisal ratings. *Journal of Applied Psychology, 93* (1), 125-139.

